

A tér északi oldaláról

A Magyarország október 14-i számában *Ki lőtt?* címmel ismerttettem az Egyesült Államok budapesti követségének három táviratát a Kossuth Lajos téren, 1956. október 25-én történt tragikus eseményekről. Ezekben külügyminiszterüknek azt jelentik, hogy a Parlament szomszédságában levő lakóépületük tetejéről a felkelők nyitottak tüzet. Az ÉS olvasóinak tájékoztatására csupán a 14 791. számú táviratból idézek: „Az amerikai társasház (Széchenyi) orosz gépfegyvertűz alá vették, mert a ház tetejéről felkelők tüzeltek. Valamennyi amerikai és belföldi segéderő biztonságban van az alagsorban, de a gránátűztől betörték az ablakok és a ház homlokzatát gépfegyverrel lövik az orosz csapatok, amelyek állást foglaltak az épület körül... Még mindig a padlón ülök, ez az oka a rossz gépelésnek. Ezt az egész információt követségi tisztviselők adták.” Az említett, diplomáciai védettséget élvező amerikai lakóház Széchenyi rakparti bejárattal a Kossuth tér, a Balassi és a Markó utca által határolt háztömbben helyezkedik el. Cikkemben e dokumentumok alapján csupán egyet állítottam: az amerikai ház tete-

jén felkelők tartózkodtak és ők kezdték el a tüzelést.

Eörsi László az ÉS november 4-i számában megjelent hozzászólásban valójában nem velem, hanem az amerikai dokumentumokkal vitatkozik. Kifogásolja, hogy „egy rémült követségi munkatársat, aki majdhogynem a parketta alá bújva gépeli a házban tartózkodó és így valószínűleg az eseményekből semmit sem értő tisztviselők információit, már autentikus kútfőnek” tekintenek. Allítása nyilvánvalóan a táviratok szövegének félreértésén alapul. A tisztázás kedvéért felidézem a táviratok keletkezésének körülményeit.

25-én délelőtt a város néhány pontján alakult tüntető csoportok különböző útvonalakon a Parlament elé vonultak. Zömük politikai szándékát tükröző fő jelszavuk jogosan követelte a hibákért és bűnökért felelős Gerő Ernő lemondását. A tüntetők fedezete mellett, illetve a tüntetésekkel egy időben a felkelők fegyveres akciókat hajtottak végre a város több pontján, így a Parlament közvetlen közelében is. Tűz alá vették a pártközpont Akadémia utcai épületét, a Politikai Bizottság ülése félbe szakadt, mert az ülésterembe is belőttek. A Szabadság téren összecsaptak egy szovjet egységgel, erről az amerikai követség 14 766. számú telexjelentésében számol be: „A követség előtt éppen nagy összecsapás volt, úgy látszik, a Parlament irányába húzódtak el, úgy tűnik, valamennyi amerikai teljesen O. K. és biztonságban van. Az utcai harcok ismét fellángolnak, tankokkal harcolnak.”

Tehát a követség előtti harcok miatt került „a parketta alá” a távirás, a távirat további része szerint, hogy működtesse a telexet, amely egyetlen összeköttetési eszközük volt Washingtonnal. E táviratból az is kiderül, hogy nincs egyedül: „Mr. Barnes, Mr. Rogers, Mr. Katona, Mr. Clark, Mr. Meeker, Mr. Nyerges stb., mind a telexszoba padlójára kuporodnak, hogy elkerüljék a fegyvertüzet.” E személyek az ügyvivő, a katonai attasé és más diplomaták. A távirás az ő jelentéseiket gépeli, köztük a „Széchenyi” lakóházban történekről szólót is.

A felsorolt akciók azt mutatják, hogy a Parlament környékén 25-én bátran tevékenykedtek a felfegyverzett felkelők.

Ilyen körülmények között dördültek el a Kossuth téren 11 óra körül a provokatív lövések, s ezek első áldozatai az egymással barátkozó tüntetők és szovjet kato-

nák voltak. Aznap délutánra — miután a SZER közreműködésével elterjedt, hogy az oroszok és az ávósok lemészárolták a békés tüntetőket — nagy tömegek kerültek az antikommunista hisztéria hatása alá. Talán a Kossuth téri szomorú eseményekben érhető leginkább tetten 1956-os tragédiánk egyik tanulsága, az, hogy a tömegek demokratikus mozgalmát válságos időszakban hogyan használhatják ki szélsőséges csoportok.

Eörsi László nem fogadja el az amerikai táviratokat bizonyítékként. Tény azonban, hogy az amerikai követség jelentéseit 1956 külföldi irodalmában a szerzők

tucatszám idézték vagy jelzés nélkül közölték. A szóban forgó háromra valóban ritkábban hivatkoztak, de nem eltérő forrásértékűk, inkább a tények elfogult szelektálása miatt. Felhasználta őket többek között David Irving angol történész 1981-ben külföldön megjelent *Felkelés Magyarországon* című könyvében és közölt belőlük Karsai Elek a *História* 1982/6. számában. Véleményem szerint eljött az ideje annak, hogy a politikai indulatok helyett szigorúan a tényekhez ragaszkodva gondolkodjunk el e tragikus eseményekről.

Geréb Sándor